

A MENET MÁSODIK ETAPJA

Fábián László: *A paradicsom szörnyű gyermekei*, Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1977

Fábián László első kötetét ismertetve idéztük a *Hazatérő lovam*... c. novellafüzér egyik mondatát, melyben a cél helyett a keresés, kutatás, az út, a *menet* fontosságáról beszélt Fábián. Ehhez az elbeszélői alapálláshoz kapcsolnánk most második könyvét is, *A paradicsom szörnyű gyermekei* című regényt, mivel benne ugyanazon intenciók munkálnak. A „bolyongások könyve” ez is, melynek történesvonalatát fiktív pontok, meg nem nevezett városok, terek között végbemenő helyváltoztatások, megérkezések és visszaérkezések sora állítja elő. Nemcsak a városok névtelenek, a bolyongó, megérkező és visszaérkező hős is névtelen. A megérkezések körülményeinek leltárszerűen pontos, kimerítően részletes leírása, a cselekvés-atomokból összeálló cselekményváz, nyomon követhető eseménymenet, a megérkezésektől a visszaérkezésig futó történetív átmenetileg eltakarja annak az egyáltalában nem tárgyiasítható, a konkrét helyzetektől, mozgásoktól függetlenül másik mozgásiránynak, „belső menetnek” a jelenlétét, amely éppúgy végigfut a regényen, mint a hős utazásokban realizálódó, s mint mondtuk, részletekbe menő tárgyilagosással megragadott története.

A regénystruktúra ezt a külső (külsővé tett) utazást állítja előtérbe. A véletlen találkozások, szerelmi kalandok szituációi, kiskocsmák, étkezések, állomások leírásai gyakran konvencionális, sőt már-már banális kellékei a regénynek, amelyek leszorítják, visszafogják, struktúrába kényszerítik azt a hagyományos történetbe, storyba nehezen illeszthető mondanivalót, amelynek kifejezésére Fábiánnál éppen a megszokott elbeszélői sémákkal szembeszegülő megoldások mutatkoznak megfelelőnek. Úgy tűnik, ez a diszharmoniót eredményező kettősség a második kötetben került előtérbe, míg a korábbi novellák azzal, hogy az „egységes történetet” visszaszorították, s helyükbe következetesen rímelő motívumok vándoroltatását, asszociációk egymásra vetítését, atmoszférateremtő gesztusokat helyeztek és vállalták a „műfajtalanság” kockázatát, töretlenebb szövegfelületeket hoztak létre.

Fábián regénye eme egyensúlybillenése ellenére is formát bontó mű, s ezt a formabontást nem a szerkezet, hanem a nyelv intellektualizálódása terén lejátszódó folyamatokkal hoznánk összefüggésbe. Fábián prózájának kétségtelenül a nyelvben rejlik a legfőbb ereje, mint ahogy ezt novelláival kapcsolatban is hangsúlyozta a kritika. Míg ott a prózai nyelv lírizálása képezte a nyelvhasználat legmarkánsabb vonását, itt — sajnos ez a tendencia sem jelentkezik egyenesen a regényben — az intellektualizálódott regénynyelv mutat fel új lehetőségeket. Konrád

György *A városalapító* c. regénye az a mű, amelyben ez a tendencia mindaddig legkiforrottabban mutatkozik, s amelyre Fábíán regényét olvasva helyenként asszociálunk.

Ez az intenció a francia új regényben már konvencionálissá vált leírás-sorozatokat, tárgy-eszköz-számbavételeket, leltárokat is új tartalommal telíti. A reklámszöveg-felsorolások és rekláMLEírások sem új megoldások önmagukban, Fábíán azonban (a könyv 75—76. oldalán) egy magyar termékeket reklámozó német plakát leírásába annyi iróniát sűrít, s a nyelvi hatásfokozásnak olyan példáját mutatja fel, amely eredetiséget kölcsönöz az egyébként már felhasznált (sőt elhasznált) prózai formának. A 3. fejezetből kiemelkedik még egy részlet, amelyet a forradalom képrendszere fog keretbe. Fábíán vég nélküli összetett mondatainak kanyargása, a forradalom megszólítása, körüljárása, szólamokra, frázisokra, retorikára való lebontása nemcsak utal a fogalmak, eszmék devalválódására, hanem az elértéktelenedés „menetét” éri tetten. A közhelyek, szólamok, az értekezleti szóvirágok, a „hivatalos locsogás” variálásai egyébként is fontos építőelemei a regény nyelvének, melyek egy külön világot bontanak ki a regényen belül. A frázisokkal jellemzett „világ” által kifejezésre jutó társadalombírálat más jellegű ugyan, mint a céltalan elindulások és megérkezések, egymásba torkolló bolyongások s még egy sor motívum, utalás mögött meghúzódó, áttételes bírálat, a regény szemantikai vetületében azonban azonos síkra kerülnek.

A paradicsom szörnyű gyermekei nyelvének, stílusának heterogenitása kétségbevonhatatlan: intellektuális koncentrációkra és felidezésre, hangulatteremtésre és ironikus kérdésfeltevésre, lírai hajlékonyságra, prózai füzérrímek szövésére és közvetlen megragadásra egyaránt képes nyelv ez, mely éppen e lehetőséggazdagság folytán válik a regény domináns tényezőjévé és értékévé. *A Hazatérő lovam*... c. kötethez képest, úgy tűnik, csak ezen a téren történt előrelépés a mostani regényben. E második könyv néhány értékes, kifejlesztett vagy csak latensen meglévő mozzanatára utaltunk már, mégsem beszélhetünk róla minden fenntartás nélkül, ugyanis a nyelvi gazdagodás még az intellektualizálódó tendenciák ellenére sem áll arányban azzal a szemléleti gazdagodással, amely megóvná ezt a hömpölygő, gördülő, prózanyelvet attól, hogy hömpölygése és görgése öncélúvá váljék, mint helyenként ebben a könyvben.

THOMKA Beáta